

هو العلیم

آیه ۱

متن آیه :

وَالْفَجْرِ

ترجمه :

به سپیده دم (صبحگاهان) سوگند !

توضیحات :

« الْفَجْرِ » : سپیده دم . صبحدم (نگا : تکویر / ۱۸) . سپیده دم صبح ، پرده ظلمت شب را می شکافد ، و سرچشمه نور را از میان افق منفجر می سازد ، و بندهائی را باز می کند که بر حرکت و حیات زندگان زده شده است و هستی را نورباران و زندگی را دگرگون می گرداند .

آیه ۲

متن آیه :

وَلَيَالٍ عَشْرٍ

ترجمه :

و به شبهای دهگانه سوگند !

توضیحات :

« لَيَالٍ عَشْرٍ » : شبهای دهگانه . برخی گفته اند که مراد ده شب و روز ماه ذی الحجه است که شاهد بزرگترین و تکان دهنده ترین اجتماعات مسلمین جهان در سرزمین وحی است و عید قربان در آن انجام می پذیرد . بعضی هم آن را شبهای دهگانه آخر رمضان می دانند که لیلة القدر در آن است . گروهی هم آن را ده شبانه روز اول ماه محرم می شمارند که عاشوراء در آن است . ولی نکره بودن آن ، علاوه از بیان عظمت ، بیانگر نامعین و نامحدود بودن چنین شبهائی است .

آیه ۳

متن آیه :

وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ

ترجمه :

و به جفت و تک (هر چیزی) سوگند !

تفسیر سوره فجر (تفسیر نور)

توضیحات :

« الشَّفْعِ » : زوج . جفت . « الْوَتَرِ » : فرد . تک . طاق . شفع و وتر ، شامل همه کائنات می گردد . برخی شفع را مخلوقات خدا ، و وتر را ذات خدا دانسته اند (نگا : قاسمی) .

آیه ۴

متن آیه :

وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ

ترجمه :

و به شب سوگند بدان گاه که (به سوی روشنائی روز) حرکت می کند !

توضیحات :

« یَسْرِ » : رهسپار می شود . می رود و پایان می پذیرد (نگا : مدثر / ۳۳) . در رسم الخط قرآنی ، یاء آن حذف شده است .

آیه ۵

متن آیه :

هَلْ فِي ذَلِكَ قَسَمٌ لِّذِي حِجْرٍ

ترجمه :

آیا در آنچه گفته شد ، سوگند مهمّی برای افراد خردمند ، موجود است ؟

توضیحات :

« ذِي حِجْرٍ » : عاقل . صاحب عقل و خرد . یادآوری : جواب قسم ، آیه ۱۴ است ، یعنی : إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ . یا این که جواب قسم محذوف است و آیات آینده که سخن از مجازات طغیانگران می گوید ، گواه بر آن است ، و در معنی چنین است : قسم بدانچه گفته شد که ما کفار و طغیانگران را عذاب می کنیم !

آیه ۶

متن آیه :

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ

ترجمه :

آیا ندانسته ای که پروردگارت چگونه با قوم عاد رفتار کرده است (و چه بلائی بر سر ایشان آورده است ؟) .

تفسیر سوره فجر (تفسیر نور)

توضیحات :

« أَلَمْ تَرَ ؟ » : آیا ندیده‌ای ؟ دیدن در اینجا به معنی دانستن و آگاه شدن است (نگا : بقره / ۲۴۳ و ۲۴۶ و ۲۵۸) . « غَادٍ » : قوم هود (نگا : اعراف / ۶۵ و ۷۴ ، توبه / ۷۰ ، هود / ۵۰) .

آیه ۷

متن آیه :

إِرْمَ ذَاتِ الْعِمَادِ

ترجمه :

قومِ اِرم که صاحب قامتهای بلند ستون مانند ، و (کاخها و خیمه‌های) ستوندار بودند .

توضیحات :

« إِرْمَ » : نام دیگر قوم عاد است . بدل عاد و مجرور است . « ذَاتِ الْعِمَادِ » : دارای قد و قامت بلند ستون مانند . تنومند و بلند بالا . دارای کاخها و خیمه‌های پرستون . مراد بیان قدرت مادی و قوّت بدنی قوم عاد است .

آیه ۸

متن آیه :

الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ

ترجمه :

کسانی که همسان ایشان (از نظر پیکر تنومند و کاخهای بلند) باشد در شهرها و کشورها ، آفریده و پیدا نشده است .

توضیحات :

« الْبِلَادِ » : جمع بَلَد ، شهرها . کشورها .

آیه ۹

متن آیه :

وَتَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ

ترجمه :

و (آیا ندانسته‌ای که پروردگارت) با قوم تمود چه کرده است ؟ همان قومی که صخره‌های عظیم را در وادی القری (میان مدینه و شام) می‌بردند و می‌تراشیدند (و در دل کوهها خانه‌ها و کاخها می‌ساختند) .

تفسیر سوره فجر (تفسیر نور)

توضیحات :

« ثَمُودَ » : قوم صالح است (نگا : اعراف / ۷۳ ، هود / ۶۱ ، نمل / ۴۵) . « جَاءُوا » : بریدند . نقب زدند (نگا : حجر / ۸۲ ، شعراء / ۱۴۹) . « الْوَادِي » : وادی القری ، مکانی است به نام حجر ، میان مدینه منوره و شام . یاء آن برای تخفیف و سجع آخر آیات حذف شده است . « الصَّخْرَ » : مفرد آن صَخْرَةٌ ، سنگهای بزرگ سخت (نگا : کهف / ۶۳ ، لقمان / ۱۶) .

آیه ۱۰

متن آیه :

وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ

ترجمه :

و (آیا خبر نداری که پروردگارت) با فرعون چه کرده است ؟ فرعونی که دارای (ساختمانهای محکم و استواری به شکل) میخها (ی وارونه همچون هِرَم) بود .

توضیحات :

« فِرْعَوْنَ » : مراد فرعون زمان موسی (ع) بالاختصاص ، و فرعونها و فرعونیان بالعموم است . « ذِي الْأَوْتَادِ » : دارای میخها (نگا : ص / ۱۲) . مراد ابنیه و عمارات عظیمی همچون کوه است که نمای آنها به شکل میخهای وارونه جلوه گر بود . اهرام ثلاثه مصر نمونه‌ای از آنها است (نگا : جزء عمّ شیخ محمد عبده ، فی ظلال القرآن ، التفسیر القرآنی للقرآن) .

آیه ۱۱

متن آیه :

الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ

ترجمه :

اقوامی که در شهرها و کشورها طغیان و سرکشی کردند .

توضیحات :

« الَّذِينَ » : اقوام سه گانه مذکور ، یعنی عاد ، و ثمود ، و فرعون و فرعونیان .

آیه ۱۲

متن آیه :

فَاكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ

تفسیر سوره فجر (تفسیر نور)

ترجمه :

و در آنجاها خیلی فساد و تباهی به راه انداختند .

توضیحات :

« الْفَسَادَ » : مراد فساد و تباهی همه جانبه ، یعنی انواع کفر و شرک و ظلم و زور و فسق و فجور است .

آیه ۱۳

متن آیه :

فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ

ترجمه :

لذا پروردگار تو تازیانه عذاب را بر سر ایشان فرو ریخت (و شلاق عذاب را پیایی بر آنان فرو آورد) .

توضیحات :

« صَبَّ » : فرو ریخت . در اینجا فرو ریختن به جای فرو آوردن استعمال شده است و اشاره به عذابهای شدید و پیایی دارد . « سَوْطَ » : تازیانه . شلاق .

آیه ۱۴

متن آیه :

إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ

ترجمه :

مسلماً پروردگار تو در کمین (مردمان و مترصد اعمال ایشان) است .

توضیحات :

« الْمِرْصَادِ » : کمینگاه (نگا : توبه / ۵ ، نبأ / ۲۱) . در کمین بودن خداوند ، کنایه از احاطه شامل و مراقبت کامل خدا است ، به گونه‌ای که همگان را می‌پاید و بر اعمالشان نظارت می‌نماید و کسی و چیزی از حیطه قدرت و دسترس سلطه او خارج نمی‌باشد .

آیه ۱۵

متن آیه :

فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ

ترجمه :

اما انسان (آن انسانی که در پرتو ایمان عقل و خردش رشد نیافته است ، و شخص خود را مقیاس همه چیز می‌پندارد) همین که پروردگارش او را بیازماید و برای این کار او را بزرگی ببخشد و بدو نعمت بدهد ، خواهد گفت : پروردگارم مرا بزرگوار و گرامی و محترم و مکرم دیده است ! (و این عزت و نعمت ، حق من و شایسته من است) .

تفسیر سوره فجر (تفسیر نور)

توضیحات :

« فَأَمَّا الْإِنْسَانُ » : شأن خدا چنان بود که گذشت ، و اما حال انسان . مراد انسان کافر یا سست ایمان و سست باور است (نگا : مؤمنون / ۵۵ و ۵۶ ، معارج / ۱۹ - ۲۲) . « إِبْتِلَاءُهُ » : او را آزمایش کرد (نگا : انبیاء / ۳۵) . « أَكْرَمَهُ » : سروریش بخشید و بزرگیش داد . بدو جاه و مقام و قدرت و قوت داد . « نَعَّمَهُ » : بدو نعمت و ثروت داد . دارا و ثروتمندش کرد . « أَكْرَمَنِي » : مرا گرامی و بزرگوار کرده است و شایسته احترام و اکرام دیده است . یکی از معانی باب افعال ، چیزی یا کسی را بر صفتی دیدن است (نگا : گنجینه صرف) . یعنی چنین فردی ، جاه و مقام و ثروت و نعمت را نشانه عزت و کرامت ذاتی خود در نزد پروردگار می‌شمارد و خویشتن را در خور چنین تفضلی می‌داند .

آیه ۱۶

متن آیه :

وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ

ترجمه :

و اما زمانی که پروردگارش او را بیازماید و برای این کار روزی او را تنگ و کم نماید ، خواهد گفت : پروردگارم مرا خوار و زبون داشته است (و با فقر و فاقه ، دلیل و حقیرم نموده است) .

توضیحات :

« قَدَرَ » : تنگ کرد . کم کرد (نگا : رعد / ۲۶ ، قصص / ۸۲ ، اسراء / ۳۰) . « أَهَانَنِي » : به من اهانت کرده است . خوار و ناچیزم داشته است .

آیه ۱۷

متن آیه :

كَلَّا بَلْ لَّا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ

ترجمه :

هرگز! هرگز ! (چنین نیست که کرامت و ذلت انسان در نزد یزدان به دارائی و ناداری باشد) . بلکه شما (گذشته از اقوال زشت ، افعال پلشت هم دارید ! از جمله :) یتیم را گرامی نمی‌دارید .

توضیحات :

« بَلْ » : این واژه دلالت دارد بر انتقال از اقوال بد به اعمال بد . « لَا تُكْرِمُونَ » : مخاطب جنس انسان است ، این است به صورت جمع ذکر شده است .

آیه ۱۸

متن آیه :

وَلَّا تَخَاضُّونَ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ

تفسیر سوره فجر (تفسیر نور)

ترجمه :

و همدیگر را تشویق و ترغیب نمی کنید به خوراک دادن به مستمند .

توضیحات :

« لَا تَحَاضُّونَ » : همدیگر را ترغیب و تشویق نمی کنید . فعل مضارع باب تفاعل از ماده (حَضَّ) است و تائی از اوّل آن برداشته شده است . « طَعَامٍ » : إطعام . خوراک دادن .

آیه ۱۹

متن آیه :

وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ أَكْلًا لَمًّا

ترجمه :

و میراث را حریصانه یکجا می خورید (و ملاحظه حق بستگان و محرومان و یتیمان و ضعیفان نمی کنید ، و حلال و حرام را رویهم انباشته و مشتاقانه صرف می کنید) .

توضیحات :

« التُّرَاثَ » : میراث . ارث . ترکه . « لَمًّا » : سرجمع . یکجا . یعنی حلال و حرام و حق خود و حق دیگران برای شما مطرح نیست ، و اموال زنان و کودکان و پیران و مظلومان را جمع و ضبط می نمائید و حق الارث ایشان را نمی پردازید . واژه (لَمًّا) صفت (أَكْلًا) است .

آیه ۲۰

متن آیه :

وَتُحِیُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا

ترجمه :

و اموال و دارائی را بسیار دوست می دارید (و سخت دلباخته مال و متاع دنیا هستید ، و لذا ملاحظه مشروع و نامشروع و حلال و حرام را نمی کنید) .

توضیحات :

« جَمًّا » : فراوان . بسیار .

آیه ۲۱

متن آیه :

كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا

تفسیر سوره فجر (تفسیر نور)

ترجمه :

هرگز! هرگز! (حقیقت آن چنان نیست که می‌پندارید) . زمانی که زمین سخت درهم کوبیده می‌شود و صاف و مسطح می‌گردد .

توضیحات :

« دُكْتُ » : درهم کوبیده شد و صاف و مسطح گردید (نگا : اعراف / ۱۴۳ ، کهف / ۹۸ ، حاقه / ۱۴) . « دُكْتُ » : واژه نخستین مفعول مطلق و واژه دوم تأکید است ، یا این که روی هم رفته حالند (نگا : اعراب القرآن درویش) . با توجه به حال بودن ، معنی آیه چنین است : زمانی که زمین پیاپی در هم کوبیده شد و سراسر آن بهم ریخته شد .

آیه ۲۲

متن آیه :

وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا

ترجمه :

و پروردگارت بیاید و فرشتگان صف صف حاضر آیند .

توضیحات :

« جَاءَ رَبُّكَ » : چگونگی آمدن خدا ، بر ما مجهول است ، و به گونه‌ای است که تنها خود می‌داند و بس (نگا : المنتخب) . یا این که مراد تجلی ذات اقدس و ظهور نشانه‌های قدرت و عظمت او است ، به گونه‌ای که جای انکار شناخت خدا برای کسی باقی نمی‌ماند ، گوئی همگان با چشم خود ذات بی‌مثال کبریائی را می‌بینند . « الْمَلَكُ » : فرشتگان . اسم جنس است . « صَفًّا صَفًّا » : صف در صف . صف صف . حال است .

آیه ۲۳

متن آیه :

وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى

ترجمه :

در آن روز دوزخ را حاضر آورند (و نشانش دهند) . در آن روز انسان به خود می‌آید ، ولی چنین به خود آمدنی کی سودی به حال او دارد ؟ !

توضیحات :

« جِيءَ » : آورده شد . مراد از حاضر آوردن دوزخ ، پدیدار کردن و نشان دادن آن است (نگا : شعراء / ۹۱ ، نازعات / ۳۶) . « يَتَذَكَّرُ » : به خود می‌آید . بیدار و هوشیار می‌شود . متوجه می‌گردد و پند می‌گیرد . « أَنَّى » : کی ؟ این واژه اسم استفهام است و معنی نفی دارد . « الذِّكْرَى » : به خود آمدن . بیداری و هوشیاری . پند گرفتن .

تفسیر سوره فجر (تفسیر نور)

آیه ۲۴

متن آیه :

يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي

ترجمه :

خواهد گفت : کاش برای زندگی خود (خیرات و حسناتی) پیشاپیش می فرستادم !

توضیحات :

« قَدَّمْتُ » : پیشاپیش می فرستادم . تقدیم می داشتم . « حَيَاتِي » : زندگی خود . اشاره به این است که آخرت زندگی اصلی است و دنیا در حقیقت زندگی نبوده است .

آیه ۲۵

متن آیه :

فَيَوْمَئِذٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابُهُ أَحَدًا

ترجمه :

در آن روز (که چنین احوال و اوضاعی رخ می دهد ، خداوند کافر را چنان عذابی می رساند که) هیچ کس عذابی همسان عذاب او را بدو نمی رساند .

توضیحات :

« عَذَابُهُ » : عذابی که خدا می دهد . عذاب مفعول به یا مفعول مطلق است و ضمیر (ه) به خدا برمی گردد ، و در حقیقت اضافه مصدر به فاعل خود است .

آیه ۲۶

متن آیه :

وَلَا يُؤْتِقُ وَثَاقَهُ أَحَدًا

ترجمه :

و (در آن روز) هیچ کسی همچون خداوند او را به بند نمی کشد (و به غل و زنجیر نمی بندد) .

توضیحات :

« لَا يُؤْتِقُ » : به بند نمی کشد . به غل و زنجیر نمی بندد . « وَثَاقُ » : به بند کشیدن . به غل و زنجیر بستن . وَثَاقُ به معنی إيثاق است ، همچون عطاء به معنی إعطاء .

تفسیر سوره فجر (تفسیر نور)

آیه ۲۷

متن آیه :

يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ

ترجمه :

ای انسانِ آسوده خاطر (که در پرتو یاد خدا و پرستش الله ، آرامش به هم رسانده‌ای و هم اینک با کوله‌باری از اندوخته طاعات و عبادات ، در اینجا آرمیده‌ای) !

توضیحات :

« النَّفْسُ » : خود شخص . ذات انسان (نگا : نحل / ۱۱۱ ، اسراء / ۱۴ ، کهف / ۶) . « الْمُطْمَئِنَّةُ » : آسوده خاطر . آرمیده . دارای آرامش .

آیه ۲۸

متن آیه :

ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً

ترجمه :

به سوی پروردگارت بازگرد ، در حالی که تو (از کرده خود در جهان و از نعمت آخرت یزدان) خوشنودی ، و (خدا هم) از تو خوشنود (است) .

توضیحات :

« رَاضِيَةً » : راضی و خوشنود . « مَرْضِيَّةً » : مورد رضایت . کسی که از او خوشنودند . « رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً » : حال اوّل و دوم هستند .

آیه ۲۹

متن آیه :

فَادْخُلِي فِي عِبَادِي

ترجمه :

به میان بندگانم درآی (و همراه شایستگان و از زمره بایستگان شو) .

توضیحات :

« عِبَادِي » : بندگان خاصّ و آفریدگان صالح خدا مراد است .

آیه ۳۰

متن آیه :

وَادْخُلِي جَنَّتِي

تفسیر سوره فجر (تفسیر نور)

ترجمه :

و به بهشت من داخل شو (و خوش باش !) .

توضیحات :

« جَنَّتِي » : اضافه جَنّت به خدا ، بیانگر عظمت بهشت و فراوانی نعمت آنجا است . از تعبیرات روح پرور (عِبَادِي) و (جَنَّتِي) لطف و صفا می بارد .